

Dendrokronologiska undersökningar från tornet i Älvestad kyrka

Linköpings stift rapport

Gunnar Nordanskog
2010-09-24

Svenska kyrkan
LINKÖPINGS STIFT

Dendrokronologiska undersökningar från tornet i Älvestad kyrka.
Linköpings stift rapport
Gunnar Nordanskog 2010-09-24

Bakgrund

Älvestad kyrka brann den 29 mars 2007. Kyrkan, sakristian, tornets lanternin och klockvåning blev helt utbrända, men de nedersta två våningarna i det medeltida tornet klarade sig i det närmaste oskadade tack vare robusta valvkonstruktioner.

I samband med återuppbyggnadsarbetena har Linköpings stiftsstyrelse i samråd med länsstyrelsen i Östergötland beslutat att avsätta 50 000 kr i omfördelade medel av den kyrkoantikvariska ersättningen, för att finansiera dendrokronologiska undersökningar av virke från de båda kamrarna i tornets andra våning.¹

Provtagningen utfördes den 28 maj 2010 av Hans Linderson från Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, Lunds universitet. Vid detta tillfälle deltog även Jan Eriksson, 1:e antikvarie vid länsstyrelsen Östergötland, samt Gunnar Nordanskog, stiftsantikvarie i Linköpings stift. Provtagningen omfattade 6 prover, varav 2 stycken borrhärnor och 4 lösa trästycken som togs till Lund för mätning och analys. Tre av proverna har kunnat dateras.

Borrproverna förvaras av Lunds universitet, och lösfynden från tornet förvaras av Östergötlands länsmuseum. Mätresultaten och denna rapport ägs av Linköpings stift, och tillställs Lunds universitet, Länsstyrelsen Östergötland, Östergötlands länsmuseum, Antikvarisk- topografiska Arkivet samt Kyrkokansliet i Uppsala.

Daterade virkesbitar

Prov 17157: borrhärna från överliggaren till ingången till första tornkammaren. Överliggaren är av ek, och fällningsåret kan dateras till efter 1187. Enligt Lindersons rapport har träet samma tillväxtmönster som prov nr 17159 och 17160, vilket torde innebära att virket är taget från samma ståndort och vid samma tillfälle som dessa.

Prov 17158: borrhärna från överliggare till ingången i andra tornkammaren. Virket är ek, men provet har inte kunnat dateras.

Figur 1: ingången till första tornkammaren med överliggare (prov 17157).

¹ Det avsatta beloppet användes även till dendrokronologiska undersökningar i Furingstad och Tidersrums kyrkor, se särskilda rapporter för dessa.

Prov 17159: virke av ek i dörrkarmen till första tornkammaren, med märken efter låskolv. Beräknat fällningsår 1194-1200. Denna del återbördas till sin plats i dörrkarmen.

Figur 2: virke från tornkammarens dörrpost (prov 17159).

Prov 17160: virke av ek från andra tornkammaren. Lösfynd med oklar funktion. Virket är hämtat från samma träd som prov 17159, och fällningsåret dateras till mellan 1194 och 1200.

Prov 17161: takspån av huggen ek, lösfynd från andra tornkammaren. Takspånet är 48 cm långt och 16,2 cm brett, största tjocklek 2,5 cm. Avrundat och 10,5 cm brett i den tunnare (nedre) änden. Inga spikhål. Trots många årsringar och splint har spånet inte kunnat dateras. Spridda skandinaviska, brittiska och kontinentala kronologier har testats.

Figur 3: takspån av huggen ek (prov 17161).

Prov 17162:
sturk av björk,
lösfynd från
första
tornkammaren,
bestående av två
halvor utan
inbördes
passning. Sturken
har fungerat som
fodring vid
genomföringen
för en klocklina.
Virket har inte
kunnat dateras.

Figur 4: sturk av björk (prov 17162).

Tolkning av det romanska tornet

Vid restaureringen av tornet har den utvändiga putsen knackats ned, varvid framgår att tornet och långhuset är i förband upp till 3-4 meters höjd från marknivån. Därefter är det endast enstaka förtagningar som binder samman de båda byggnadskropparna (Eriksson 2010). Slutsatsen blir att tornets nedersta del byggdes samtidigt med långhuset, och den bör då ha stått med någon form av takavtäckning över bottenvåningen.

Långhuset dateras konsthistoriskt till 1100-talets andra hälft (Lindqvist 2002). Utan närmare dateringar än så av långhuset eller tornets bottenvåning går det inte att avgöra hur lång tid som tornet har stått ofullbordat, men genom de dendrokronologiska dateringarna är det en rimlig tolkning att det torde ha färdigställts till sin nuvarande höjd omkring år 1200.

Den enda ingången till tornets bottenvåning är från långhuset i öster. Från tornets bottenvåning har en trappa lett upp genom den södra tornmuren. Senare har torntrappans ingång från tornets bottenvåning satts igen och ersatts av en ingång från tornets utsida i söder.

Figur 5: tornets nederdel med den sekundära ingången till torntrappen. Till höger den romanska portalen till långhuset.

Referenser

- Eriksson, Jan 2010: muntlig beskrivning efter besiktning av det från puts frilagda tornet.
Linderson, Hans 2010: *Dendrokronologisk analys av tornet i Älvestads kyrka i Östergötland*. Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2010:49. Lund.
Lindqvist, Gunnar 2002: *Älvestads kyrka*. Kyrkoberskrivning, Linköpings stifts kyrkor. Linköping.